

Abraham de Koning, *Simsons Treurspel*

Kritische editie: Lia van Gemert, m.m.v. Natascha Veldhorst

Deze uitgave kwam tot stand met steun van de Commissie voor Opdrachten van de Maatschappij der Nederlandse letterkunde.

Met dank aan Natascha Veldhorst, voor het opsporen van de melodieën en de toelichtingen bij de muzikale gedeelten, en aan Bob Becking, Geert Dibbets, Anneke Fleurkens, Arie Jan Gelderblom en Betsy Wormgoor voor hun adviezen.

Gebruikt exemplaar: t'Amsterdam, Voor Abraham de Koning, konst-verkoper wonende op de Beurs, in den konings-hoedt. Anno M.DC.XVIII.
(UB Leiden, 1098 B 92-3)

VERANTWOORDING (Lia van Gemert)

In deze uitgave is de zeventiende-eeuwse tekst herspeld naar modern Nederlands, met behoud van een aantal verschijnselen uit het origineel. De Konings tekst is onregelmatig in de omgang met de zeventiende-eeuwse taalconventies. Naamvallen bijvoorbeeld worden nu eens wel, dan weer niet gemarkeerd en incongruentie tussen getal van de persoonsvorm en persoonlijk voornaamwoord komt vaak voor. Het is niet meer te achterhalen of het handschrift zo slordig en/of slecht leesbaar was (De Koning leed hevig aan jicht), en evenmin welk aandeel de zetter (die de tekst wellicht voorgelezen kreeg?) in het resultaat heeft gehad. Om het taalgebruik van 1618 te weerspiegelen is de herspelling zo dicht mogelijk bij de tekst gebleven en is er slechts met mate gereguleerd, bijvoorbeeld in de interpunctie. Rijm, klank, metrum en oorspronkelijke grammatica gaan in het algemeen daarom voor op de hedendaagse regels. Dialectisch taalgebruik is gehandhaafd. In de afbeeldingen van de melodieën zijn de teksten wat vrijer herspeld, in tegenstelling tot de herspelling van de lopende tekst van deze gedeelten (dus buiten de afbeeldingen).

Spellingsaanpassingen naar hedendaags gebruik

- i/j/y/u/v/w zijn zoveel mogelijk geactualiseerd;
- na > naar;
- zelf > zelfs/zelfs/zelf en gevallen als onzig > ontzig;
- de woorden iet(s)/niet(s) komen in wisselende spelling voor; deze variabiliteit is gehandhaafd, alleen bij verwarring is gekozen voor de moderne variant;
- de woorden reden en rede komen vaak voor: ze zijn omwille van verstaanbaarheid zoveel mogelijk omgezet naar de bedoelde betekenis: rede (verstand), reden (aanleiding, oorzaak). Soms was herspelling naar hedendaagse betekenis niet mogelijk, zoals bij het rijm in 79-80: begeerlijkheden // uit de stoel der reden;
- in de tekst komen veel apostrofen voor: dit is zoveel mogelijk verminderd tot aanvoegende wijs en verkorte kleine woorden als d', 't (en ook 'tgeen), 'k. Alleen als woord zonder apostrof onduidelijk was is deze toegevoegd of gehandhaafd: wreev'le, duiz'd, d' aantrekkelijkst';
- enclitische constructies in werkwoorden zijn opgelost: zweerdy > zweert gij (447), versteende constructies zijn gehandhaafd: komt metter ijl weerom (574);

- de circonflexe is spaarzaam ingevoerd, als leeshulp: reden > reên, goon > goôn; als de circonflex niet strikt noodzakelijk was is ze achterwege gelaten, zoals bij weer, neer;
- de (variabele) spelling van de bijbelse namen is gehandhaafd, bijv. Manoach en Monoach laten staan. De Koning gebruikte de Liesveltbijbel (blijkens het voorwoord bij zijn tragedie *Iephtah*), dat is soms te merken in de spelling. In voorkomende gevallen is het opgemerkt in het commentaar;
- zowel Israëls God is met een hoofdletter gespeld als de Goden der Filistijnen, omdat zij voor hen machten van vergelijkbare aard waren;
- kapitalen voor abstracta als hemel, hel, zon, heer, godin en god(delijk) zijn over het algemeen niet overgenomen.

Klank

Uitgangspunt is handhaving van de klanken, tenzij verwarring optreedt. Gehandhaafd zijn bijvoorbeeld:

- oft voor of;
- a/e-wisseling: deze klanken lagen blijkbaar dicht bij elkaar en zijn gehandhaafd naar de tekst: dertel blijft dertel 77, hert = hert; parst > parst 79; hert/uittart; 215-216, starkt/sterkt 299-300, ken/kan 199-200;
- 78 veer > veer ipv ver;
- rechter/richter: gehandhaafd naar gebruik tekst;
- gail, waiflen etc.: klankvarianten gehandhaafd naar tekst, wel enigszins herspeld: wayff^llen > waiflen;
- y/i-verlenging is in het algemeen herspeld als ee: verweyren > verweren 102; bleycke > bleike > bleke 390; hey/ir > heer 407; 415 (in combinatie met speyr > speer); eenmaal is scheyr als schaar herspeld omwille van de betekenis;
- bij werkwoorden is voor duidelijkheid gekozen: wert > wordt; wiert > werd.

Metrum

- elisie wordt met een apostrof aangegeven als de tekst dat ook doet; in enkele gevallen (stilt'; moeit') is de apostrof toegevoegd;
- rekking is gehandhaafd, bijv. 167 bewonet, 568 errenstig, 1001 tehans, 159 geroemed;
- de tekst gaat tamelijk vrij met namen om: bijv. zowel Délida (234, 894) als Delída (171), ook Pándora (183).

Syntaxis

- Incongruentie tussen getal van het onderwerp en de persoonsvorm komt vaak voor: dit is gehandhaafd als de onmiddellijke context het toeliet, ook in rijmpositie (bijv. zonden, gebonden 1398, 1400);
- Slechts een enkele maal hapert het rijm: keren/sfere: 470-471, gehandhaafd;
- ongewone lidwoorden en bezittelijk voornaamwoorden zijn gehandhaafd, bijv. de uur (791); Laya, wiens (39, 1397); de liefde ('t, 1282).

Typografie, scèneverdeling, regie aanwijzingen

- Afwijkende typografie bij zinspreuken e.d. is gecursiveerd (Blijft altijd

- volstandig, 60);
- de scènes worden op onregelmatige wijze aangeduid: nummering ontbreekt meerder malen en het woord ‘verschoning’ (meestal: gedeeltelijke personagewisseling) wordt niet meegenummerd. Over het algemeen is de tekst gehandhaafd; de scènetelling is twee keer gecorrigeerd in tweede bedrijf: bij de vierde en de vijfde scène (1444, 1492);
- regieaanwijzingen in de tekst zijn overgenomen; aanwijzingen tussen [] zijn door editeur LvG toegevoegd.

Emendaties

Er is zo min mogelijk geëmendeerd, omwille van de klank van de zeventiende-eeuwse tekst. Zo is het waarschijnlijk zelfgemaakte woord Filisteus (het Filistijnse volk, 2012) gehandhaafd, omwille van het metrum.

Lijst van emendaties:

Paratekst, voorwerk

Toe-eigening

[4] rijnkunst > rijmkunst

Op den Simson door Weet of rust

10 des snellen tydt > den

23 den dullen Mars verbolgen zin > des

Toneeltekst

253-4 schrikte, wrikte > schrikten, wrikten, vanwege meervoudige onderwerp twee maal aangepast;

563 al > als

690 Crodus > Codrus

1034 me > men

1135 dat > dan

1172 Amran > Amram

1238 een > eens

1282 meel > mee

1418 tourts > toorts

1443-1444 derde > vierde

1599 meten > weten

1785 de > die

1960-1961 wrikten, schrikten: vanwege enkelvoudige onderwerp twee keer meervoud verwijderd > verschrikte, wrikte.

2063 een wijf > eens wijfs

2081 ghekercket > gekerkerd

2168 'k Hebt > G' hebt

Paratekst, nawerk

Eerdicht

19 nyt > uyt